

УДК 378.147:811.111'243

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-3-37>

Лариса СИВА,

orcid.org/0000-0009-0001-8257-3878

старший викладач кафедри іноземних мов факультетів психології та соціології

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) larysaprozorova60@gmail.com

Маргарита ЦИМБАЛЕНКО,

orcid.org/0000-0009-0006-7428-3033

старший викладач кафедри іноземних мов факультетів психології та соціології

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) rita_ts@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ НА ФАКУЛЬТЕТІ ПСИХОЛОГІЇ

У статті проаналізовано особливості викладання англійської мови для спеціальних цілей (ESP) на факультеті психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Проаналізована необхідність вивчення англійської мови для спеціальних цілей як мови міжнародного спілкування в Україні в професійних сферах зі своїм своєрідним сегментом мови, основним компонентом якого є термінологія і специфічна граматики.

Досліджено та проаналізовано кожен аспект мовленнєвої діяльності, визначені основні завдання вивчення англійської мови на факультеті психології для майбутньої професійної діяльності. Окрім того, визначена необхідність у поєднанні підходів курсів ESP та EGP (англійська мова для загальних цілей), на основі аналізу спеціальних знань студентів, щоб використовувати англійську мову для реального спілкування. Також встановлені конкретні цілі навчання, визначені абсолютні та змінні характеристики ESP, які стосуються мовленнєвих навичок, та методи їх вивчення. До того ж зазначається, що ESP більше концентрується на мові в контексті, ніж на навчанні граматики та мовних структур через те, що ESP не відокремлена від реального світу студентів, а інтегрується в предметну галузь, важливу для студентів.

Автори доходять висновку, що ESP фокусується на конкретних навичках і потребах студентів, заснованих на детальному аналізі їх професійних та академічних здібностей, тому роль викладача мови має поєднувати в собі ролі дизайнера курсу ESP, постачальника матеріалів, дослідника, оцінювача та культурного перекладача для того, щоб підготувати студентів до природної професійно-орієнтованої комунікації та розкрити перед студентами потенціал англійської мови як можливості розширення власних англомовних компетенцій зі спеціальності.

Ключові слова: англійська мова для спеціальних цілей (ESP), англійська мова для загальних цілей (EGP), комунікативні мовленнєві компетенції, професійно-орієнтована комунікація, фахова термінологія.

Larysa SYVA,

orcid.org/0000-0009-0001-8257-3878

Senior Lecturer at the Department of the Foreign Languages for the Faculties of Psychology and Sociology

Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko Kyiv National University

(Kyiv, Ukraine) larysaprozorova60@gmail.com

Margaryta TSYMBALENKO,

orcid.org/0000-0009-0006-7428-3033

Senior Lecturer at the Department of the Foreign Languages for the Faculties of Psychology and Sociology

Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko Kyiv National University

(Kyiv, Ukraine) rita_ts@ukr.net

PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES (ESP) AT THE FACULTY OF PSYCHOLOGY

The article explores the peculiarities of teaching English for specific purposes (ESP) at the Faculty of Psychology of Kyiv National Taras Shevchenko University. The necessity of teaching English for specific purposes with its own unique segment of the language, the main components of which are terminology and specific grammar, as the language of international communication in Ukraine in professional spheres, is analyzed.

Every aspect of speech activity has been studied and analyzed, and the main tasks of teaching English at the Faculty of Psychology for future professional activities have been determined.

In addition, the need to combine the approaches of ESP and EGP courses, based on the analysis of the specific knowledge of students to use English for real communication, has been identified. Specific teaching objectives have been established, absolute and variable characteristics of ESP relating to speaking skills and methods of teaching them have been determined as well. Besides, it is noted that ESP concentrates more on the language in context than on studying grammar and language structures because ESP is not separated from the real world of students, but integrated into a subject area important to students.

The authors conclude that ESP focuses on the specific skills and needs of students based on a detailed analysis of their professional and academic abilities, so the role of the language teacher must combine the roles of ESP course designer, material provider, researcher, evaluator, and cultural translator in order to prepare students for natural professional-oriented communication and to reveal the potential of the English language to students as an opportunity to expand their own English-language competences in the specificity.

Key words: *English for Specific Purposes (ESP), English for General Purposes (EGP), communicative speaking competences, professional-oriented communication, professional terminology.*

Постановка проблеми в загальному вигляді.

У наш час в епоху світового наукового і професійного співробітництва, де англійська є провідною мовою як для спілкування, так і для поширення знань, потреба у вивченні англійської мови для спеціальних цілей (ESP) актуальна, ніж будь-коли раніше. В Україні англійська мова стає must-know для здобуття престижних і прибуткових професій, а також для держчиновників багатьох рівнів. Щоб мову міжнародного спілкування опанувало дедалі більше українців, 22 листопада 2023 року Верховна Рада проголосувала за законопроект про статус і застосування англійської мови в Україні як мови міжнародного спілкування в публічних сферах суспільного життя для підвищення рівня конкурентоспроможності, інвестиційної та туристичної привабливості країни. В результаті англійська мова для спеціальних цілей перетворюється в один з найважливіших напрямків вивчення англійської мови.

Англійська мова для спеціальних цілей (ESP) була розроблена для задоволення потреб тих студентів, які мають намір використовувати англійську мову в професійному контексті і в професійних цілях. Мова для спеціальних цілей, або в цьому випадку ESP, може розглядатися з методичної точки зору як сфера мови, але з лінгвістичної точки зору ESP – це своєрідний сегмент мови, з його основним компонентом – термінологією, до якого деякі автори додають специфічну граматику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Через те, що викладання англійської мови для спеціальних цілей відрізняється від викладання стандартної англійської, питання ESP перебувало у фокусі уваги як зарубіжних науковців таких, як Т. Дадлі-Івенс, М. Сейнт Джон, Т. Хатчінсон, А. Уотерс., так і українських дослідників А. Артемов, Т.О. Брик, Д.В. Бубнова, І.А. Вереїтіна, Д.І. Демченко, Ю.В. Кміть, Л.М. Конопляник, З.М. Корнева, Н.О. Микитенко, Ю.О. Ніколаєнко,

А.І. Петрова, І.О. Сімкова, О.Б. Тарнопольський, Н.Л. Тоцька.

Науковці відмічають, що головне завдання – забезпечити ефективне навчання на курсах ESP. Т. Хатчінсон, А. Уотерс розглядають еволюцію англійської мови для спеціального використання, роль викладача англійської мови для спеціального використання, дизайн курсу, навчальні програми, матеріали, методи навчання та процедури оцінювання (Hutchinson, 1987). Т. Дадлі-Івенс, М. Сейнт виділяють два види англійської мови: для академічних цілей та для професійних цілей, також вони розділяють характеристики ESP на абсолютні та змінні (Dudley-Evans, 1998). Д. Карвер визначає три ознаки, характерні для більшості курсів ESP: 1) використання автентичних навчальних матеріалів; 2) практико-орієнтовані завдання; 3) надання автономії студентам у вивченні мови, опанування індивідуальних стратегій навчання (Carver, 1981: 133).

Мета статті – визначити особливості викладання англійської мови для спеціальних цілей на факультеті психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Виклад основного матеріалу. Розвиток вивчення ESP було обумовлено трьома важливими факторами: підвищений попит на англійську мову через необхідність її використання у конкретних сферах; нові напрямки в лінгвістиці і в методиці викладання, перенесення акценту на інтереси студента. Усі ці фактори визначили необхідність подальшої спеціалізації у вивченні мови (Микитенко, 2010: 94).

Процеси глобалізації посилили роль англійської мови як засобу міжнародного спілкування; величезне значення має і впровадження нових технологій у викладанні іноземних мов: воно надало широкі можливості вивченню англійської мови для її застосування у різних галузях. Прикладна складова в навчанні англійської мови,

тобто необхідність ранньої професіоналізації студента, робить вивчення ESP ще актуальнішим.

ESP викладається майже у всіх університетах світу. Причиною цього є глобалізація торгівлі та економіки і міжнародні зв'язки в різних сферах. Створення курсів ESP, які допоможуть краще підготувати студентів до майбутньої професійної діяльності, є життєво важливим. За програмою ESP студент може зосередитися на предметі, тому що неможливо вчити мову у відриві від реального використання. Англійська мова повинна бути представлена у справжньому контексті для того, щоб студенти змогли розуміти, як функціонує мова, яку вони повинні будуть використовувати в профільній галузі (Carver, 1981: 131). Факультет психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка не є винятком. Академічна мобільність надає можливість студентам і аспірантам факультету психології брати участь у різноманітних міжнародних навчальних або навчально-дослідницьких програмах в рамках грантової програми ЄС Еразмус+, зокрема за напрямом KA1 – індивідуальна навчальна мобільність. Двостороннє партнерство в межах ERASMUS+ KA1 стало доступним для навчання, практики та досліджень студентів та аспірантів різних спеціальностей, серед яких освітні, педагогічні науки; психологія ті соціальна робота факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка та університетів-партнерів з європейських країн таких, як NOVA University of Applied Sciences (Фінляндія), Masaryk University (Чеська Республіка, Брно), Pecs University (Угорщина), University of Social and Humanitarian Sciences (Польща, Варшава), SWPS (Польща), Higher Linguistic School (Польща), The John Paul II Catholic University (Польща), Salzburg University (Австрія), University of Kassel (Німеччина), University of Granada (Іспанія).

ESP належить до переліку обов'язкових дисциплін для студентів факультету психології і є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Вона забезпечує особистісний і професійний розвиток студентів і спрямована на формування комунікативних мовленнєвих компетенцій. Зміст дисципліни та методи її викладання має на меті формування навичок і вмінь розв'язувати комунікативні завдання будь-якого ступеня складності, що дозволить поєднати знання з фаху та навички й уміння у сфері академічних і професійних інтересів.

Розумне поєднання ESP і EGP (англійська мова для загальних цілей) – ось, що необхідно сучасному фахівцеві. Англійська мова для конкретних

цілей – це впізнавана діяльність у більш широких професійних рамках викладання англійської мови, що передбачає розробку навчальних програм і матеріалів, а також їх презентацію і подальшу оцінку (Білецька, 2018).

З іншого боку, ESP – це спосіб навчання англійської мови за допомогою методу апроксимації для конкретної мети, що означає, що ESP приводить у відповідність ту галузь, якої потребують студенти (Горун, 2010: 48). Тому основними завданнями вивчення англійської мови для психологів є підготовка студентів до природної професійно-орієнтованої комунікації в усній і письмовій формах, переорієнтування студентів у психологічному плані на сприйняття іноземної мови як зовнішнього джерела інформації й засобу комунікації; навчання студентів вбачати в англійській мові засіб одержання, розширення і поглиблення системних фахових знань, а також засіб самостійного підвищення своєї професійної кваліфікації; розкриття перед студентами потенціалу англійської мови як можливості розширення власних англійських компетенцій зі спеціальності.

Що стосується більш широкого визначення ESP, Хатчінсон і Уотерс теоретизують: «ESP – це підхід до викладання мови, в якій усі рішення щодо змісту та методу базуються на причині навчання учня» (Олендер, 2016). Ентоні зазначає, що незрозуміло, де закінчуються курси EGP та починаються спеціальні курси англійської мови; багато неспеціалістів-викладачів EGP використовують підхід ESP у тому сенсі, що їх навчальні програми засновані на аналізі потреб студентів і їх власних особистих спеціальних знаннях використання англійської мови для реального спілкування (Dudley-Evans, 1998: 28). Тому навчальна програма англійської мови на факультеті психології спрямована на те, щоб навчити студентів обговорювати навчальні та пов'язані зі спеціалізацією питання для досягнення взаєморозуміння зі співрозмовником.

Енн Джонс стверджує, що при навчанні англійської мови для конкретних цілей «все мовне навчання має бути розроблено для конкретних цілей навчання та використання мови певними групами студентів» (Білецька, 2018). Конкретні потреби змісту предмета можуть не вимагати граматики або фонетики, але букви завжди інтегровані в процес навчання, оскільки вони складають важливу частину передачі сенсу як всього висловлювання, так і його окремих частин. Для студентів факультету конкретними цілями навчання повинні бути знання лексичного мінімуму для отримання, продукування й обміну фаховою інформацією з

теми, особливостей термінології фахових текстів з психології; групи слів в рамках фахової теми, типів питань, структури академічного фахового тексту, способів перекладу фахової термінології, способів створення термінів; способів групування слів в рамках фахової теми, схеми висловлювання з фахового питання, видів презентацій та зразків мовлення для ведення дискусії з фахової проблеми.

Характеристику англійської мови для спеціальних цілей можна знайти у працях мовознавця Пітера Стревенса, який визначив ESP на основі її абсолютних та змінних характеристик. Визначення Стревенса розрізняє чотири абсолютні та дві змінні характеристики. Абсолютні характеристики: ESP складається з викладання англійської мови, яка: призначена для задоволення певних потреб студента; пов'язана за змістом (тобто за своїми темами) з конкретними дисциплінами, професіями та видами діяльності; зосереджена на мові, відповідній цим видам діяльності в синтаксисі, лексиці, дискурсі, семантиці, тощо, і аналізі цього дискурсу на відміну від загальної англійської. Тому студенти-психологи мають вміти правильно відтворювати професійні психологічні терміни, що складають лексичний базис дисципліни; знаходити синоніми й антоніми в рамках термінологічного мінімуму; правильно застосувати граматичні структури, які притаманні текстам з фаху, слухати і розуміти необхідну інформацію в іншомовних друкованих та електронних джерелах з психологічної тематики, виступити з короткою доповіддю за тематикою, додержуючись елементарних правил презентації та висловлювати свою точку зору з фахової проблеми, наводячи аргументи «за» і «проти».

Змінні характеристики ESP можуть стосуватися обмежених мовленнєвих навичок, які повинні бути вивчені (наприклад, тільки читання), а також того, що ESP не викладається відповідно до будь-якої зумовленої методології (Микитенко, 2010: 98). Читання автентичних і частково адаптованих текстів, що також включає набуття навичок академічного читання та наукове конспектування, за фахом із різною цільовою настановою також є важливим для студентів факультету психології. Майбутні фахівці мають вміти вилучати основну інформацію з текстів, презентувати отриману інформацію з використанням схем, таблиць, графіків, діаграм, читати та розуміти в цілому головні думки тексту за фахом, перекладати їх, користуючись словником, на основі наявних даних висловлювати власні припущення, прогнозувати ймовірність подій та наслідків. Значна увага також приділяється письму: крім написання есе з фахової тематики, студенти також навчаються вилучати необхідну інформацію та інтерпретувати її у відповідній формі: відповіді на запитання до тексту, переказ, включаючи елементи академіч-

ного письма, такі як реферат, анотація, академічні есе, типи академічних есе, структурні елементи академічних есе, тощо.

Студенти ESP – це, як правило, дорослі люди, які вже мають певний рівень англійської мови і вивчають її для того, щоб виконувати певні функції, пов'язані з роботою. Таким чином, програма ESP будується на оцінці цілей і потреб, а також функцій, для яких потрібна англійська мова. ESP більше концентрується на мові в контексті, ніж на навчанні граматики та мовних структур. Фокус ESP полягає в тому, що англійська мова не викладається як предмет, відокремлений від реального світу студентів (або їхніх бажань); натомість вона інтегрується в предметну галузь, важливу для студентів (Горун, 2010: 49). Виходячи з цього викладачі англійської мови прагнуть не тільки навчити студентів вміти правильно висловлювати свою думку, брати участь у дискусіях, робити презентації, читати та розуміти головні думки тексту за фахом, а й аналізувати, порівнювати, класифікувати фахову інформацію, бачити взаємозв'язок між частинами цілого, а також знаходити розбіжності між фактами та наслідками, оцінювати значимість інформації і також писати звіти про результати дослідження або психологічного експерименту.

У викладанні ESP саме аналіз потреб визначає, які мовні навички найбільш необхідні студентам, і програма розробляється відповідно. Програма ESP може, наприклад, підкреслити розвиток навичок читання у студентів, які готуються до випускних екзаменів для отримання ступеню бакалавра; або вона може сприяти розвитку розмовних навичок у студентів, які вивчають англійську мову, щоб надавати психологічні консультації. Здатність використовувати лексику і структури, які вони вивчають, у значущому контексті підсилює те, чого їх навчають, і підвищує їх мотивацію. Предметні знання дають їм контекст, необхідний для розуміння англійської мови в аудиторії. Студенти факультету психології також готуються до випускних екзаменів для отримання ступеню бакалавра, для цього вони тренуються виконувати тестові завдання: альтернативного, перехресного, множинного вибору, з вільно конструйованою умовно однозначною відповіддю, для контролю вмінь написання (Writing) і для контролю лексикограматичних навичок і вмінь рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності (Use of English).

Термін «специфічний» в ESP стосується конкретної мети вивчення англійської мови. Студенти підходять до вивчення англійської мови через галузь **психології**, яка вже відома і актуальна для них. Це означає, що вони можуть використовувати ESP відразу ж у своїй роботі і навчанні завдяки тому, що вони вивчили в аудиторії (Hutchinson, 1987: 67). Підхід ESP підвищує актуальність того,

що вивчають студенти, і дозволяє їм використувати англійську мову, яку вони знають, щоб вивчити ще більше англійською мовою, оскільки їх інтерес до своєї галузі буде мотивувати їх взаємодіяти з мовцями і текстами. ESP оцінює потреби та інтегрує мотивацію, предмет і зміст для оволодіння відповідним навичкам. Тому студенти першого курсу вивчають загальні теми, пов'язані з психологією та її галузями, наприклад, «Як стати психологом в англійськомовних країнах і в Україні?», «Відомі психологи», «Де працюють психологи?», «Експериментальна психологія», «Гуманістична психологія», «Клінічна та консультативна психологія», «Психологія організації виробництва». Далі, отримавши знання з історії психології в аудиторії, студенти вивчають її англійською мовою, наприклад «Концепція Гештальтпсихології», «Біхевіоризм», «Когнітивна психологія», «Теорія Фрейда. Що таке психоаналіз?».

Підготовка студента до ефективного функціонування в його теперішній або майбутній роботі залежить від добре продуманого підходу. Розробка та проведення курсу ESP для студентів

на університетському рівні – це дуже складне завдання для викладачів англійської мови, так як їм доводиться стикатися з рядом таких завдань, пов'язаних з розробкою курсу, як: визначення мети курсу, вибір змісту курсу, а також з вибором відповідних методів навчання і методики. Все це буде сприяти освоєнню фахівцем лексики і функціональної мови, необхідної для цільових ситуацій (Dudley-Evans, 1998: 59).

Висновки. Огляд досліджень показує, що EGP зосереджується на загальних здібностях студентів до англійської мови, в той час як ESP фокусується на конкретних навичках і потребах студентів, заснованих на детальному аналізі їх професійних/академічних здібностей. Окрім ролі викладача мови, викладач-практик ESP повинен взяти на себе певні спеціальні ролі, наприклад, дизайнер курсу, постачальник матеріалів, працівник, дослідник, оцінювач та культурний перекладач. Тому рекомендується організувати спеціальні курси підготовки / перепідготовки для вчителів ESP, щоб вони могли підготуватися до виконання складних завдань, пов'язаних з їх роботою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецька І.О. Англійська мова для спеціальних цілей: особливості і переваги. URL: http://176.98.75.236/bitstream/6789/8674/1/Anglijska_mova_dlya_specifichnyh_cilej.pdf, 2018.
2. Горун Г. Особливості викладання англійської мови за професійним спрямуванням студентам у галузі права. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: збірник наукових статей / укладач: І. Ю. Скворонська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 136 с. С. 48-54.
3. Микитенко Н. Чинники формування змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування». Вісник Львів. ун-ту. Серія педагог., 2010. Вип. 26. С. 93-103
4. Олендер К.П. Англійська мова для спеціальних цілей (ESP): особливості та перспективні напрямки розвитку підходу. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17545/2/Conf_2016_Olender_K_P-English_for_specific_300-301.pdf
5. Carver, D. Some propositions about ESP. The ESP Journal, 2, 1983. pp. 131-137
6. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes. A multidisciplinary approach. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. XV p. 301 p.
7. Hutchinson T. Waters A. English for Specific Purposes: A learning-centered approach. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 183 p.

REFERENCES

1. Biletska I.O., (2018). Anhliiska mova dlia spetsialnykh tsilei: osoblyvosti i perevahy. [English for special purposes: features and advantages.] URL: http://176.98.75.236/bitstream/6789/8674/1/Anglijska_mova_dlya_specialnyh_cilej.pdf, 2018. [in Ukrainian]
2. Horun H., (2021). Osoblyvosti vykladannia anhliiskoi movy za profesiinym spriamuvanniam studentam u haluzi prava. Aktualni problemy navchannia inozemnykh mov dlia spetsialnykh tsilei: zbirnyk naukovykh statei / ukladach: I. Yu. Skovronska. [Peculiarities of teaching English to students in the field of law with a professional orientation. Topical problems of teaching foreign languages for special purposes: a collection of scientific articles / compiled by: I. Yu. Skovronska.] Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vntrishnikh sprav, 2021. - Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2021. 136 p. P. 48-54. [in Ukrainian]
3. Mykytenko N., (2010). Chynnyky formuvannia zmistu navchalnoi dystsypliny "Inozemna mova profesiinoho spriamuvannia". [Factors of formation of the content of the educational discipline 'Foreign language for special purposes'] Visnyk Lviv. un-tu. Seriiia pedah., 2010. Vyp. 26. C. 93-103 - Bulletin of Lviv University. Series Pedagogy, 2010. Vol. 26. P. 93-103 [in Ukrainian]
4. Olender K.P., (2016). Anhliiska mova dlia spetsialnykh tsilei (ESP): osoblyvosti ta perspektyvni napriamky rozvytku pidkhodu. [English for Special Purposes (ESP): features and promising directions for the development of the approach.] URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17545/2/Conf_2016_Olender_K_P-English_for_specific_300-301.pdf, 2016. [in Ukrainian]
5. Carver, D. (1983) Some propositions about ESP. The ESP Journal, 2, pp. 131-137
6. Dudley-Evans T., St John M. J. (1998) Developments in English for Specific Purposes. A multidisciplinary approach. Cambridge: Cambridge University Press, XV p. 301 p.
7. Hutchinson T. Waters A. (1987) English for Specific Purposes: A learning-centered approach. Cambridge: Cambridge University Press, 183 p.